

СВИДА ОЛЕКСІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після проголошення незалежності України і, особливо, після прийняття чинної Конституції, Україна визнала такі базові цінності демократичного суспільства, як поділ влади, верховенство права, пріоритет природних прав і свобод людини перед іншими соціальними цінностями тощо. В подальшому увесь процес розвитку вітчизняного законодавства був спрямований на утвердження та розвиток здобутих демократичних цінностей, на розбудову України дійсно як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної та правової держава, якою вона проголошена у статті 1 Основного Закону. В процесі розбудови судової влади 15 січня 1998 року було прийнято Закон України «Про вищу раду юстиції», а 21 грудня 2016 року йому на зміну було прийнято Закон України «Про вищу раду правосуддя», який на теперішній час вже зазнав змін дванадцять разів. Одними із останніх змін до Закону від 21 грудня 2016 року було запроваджено Етичної ради, до повноважень якої віднесли, зокрема й одноразове оцінювання критеріям професійної етики та доброчесності чинних членів Вищої ради правосуддя.

Варто звернути увагу, що відповідно до ч. 9 ст. 131 Конституції України ВРП набуває повноважень за умови обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти її членів, серед яких більшість становлять судді. На момент початку Етичною радою перевірок членів ВРП у її складі з двадцяти одного члена було лише п'ятнадцять, а шість посад вже були вакантними.

Вже 8 лютого 2022 року Етичною радою було розпочато процедури оцінювання одночасно усіх членів ВРП (окрім голови Верховного Суду, який входить до ВРП за посадою). На знак протесту проти цього 22 лютого 2022 року одночасно подали заяви про звільнення з посад одразу десять членів ВРП, внаслідок чого у складі ВРП залишилося лише п'ять чинних членів, а отже цей склад став неповноважним.

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне військове вторгнення росії на територію України. Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року на території всієї нашої держави було введено воєнний стан.

Процес формування Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), оцінюючи його з точки зору мирного часу, безумовно є втіленням найкращих демократичних начал, таких як відкритість, об'єктивність, безсторонність оцінки кандидатів, конкурсні начала проведення добору тощо. Водночас цілком можна стверджувати, що ніхто і ні за яких умов,

розробляючи проекти відповідних законодавчих положень про функціонування органів судової влади, не міг собі уявити, що наша держава опиниться у таких надскладних умовах свого існування та запеклої боротьби за свою незалежність ціною життів тисяч українців.

За такої ситуації фактично ми стали заручниками тих демократичних засад формування ВРП, які закріплені у галузевому Законі від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII, оскільки формування складу ВРП має здійснюватися досить широким колом суб'єктів: з'їздом суддів України, Президентом України, Верховною Радою України, з'їздом адвокатів України, всеукраїнською конференцією прокурорів, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Окрім того, наше законодавство приймалося за умов мирного часу, і на превеликий жаль резервний механізм формування складу ВРП не передбачений. Зрозуміло, що за умов воєнного стану надати можливість якомусь одному суб'єкту формувати ВРП було б, на перший погляд, найлегшим шляхом. Проте це потребує внесення змін до статті 131 Конституції України, якою чітко визначено який суб'єкт скільки членів ВРП призначає (обирає), що зараз є неможливим.

Іншим шляхом уможливлення формування складу ВРП, і який уявляється більше реальним, могло би стати запровадження можливості проведення з'їздів (конференцій) за допомогою інтернет-технологій. Якщо узяти для прикладу з'їзд суддів України, а він уявляється центральним суб'єктом формування ВРП, то усі судді мають досвід роботи з модулями інформаційно-телекомунікаційної системи, обізнані із вимогами та специфікою авторизованого доступу до системи тощо. Отже, варто розглянути можливість спочатку законодавчого, а потім – фактичного запровадження проведення з'їзду суддів за допомогою он-лайн платформ без потреби фізичного скупчення людей в одному якомусь місці, що є зараз вкрай небезпечним. Після опрацювання отриманого досвіду цілком можна поширити таку практику й на інших суб'єктів формування складу ВРП.

Нагальна необхідність пошуку виходу із ситуації, пов'язаної із складнощами формування ВРП в умовах воєнного стану з метою розблокування її діяльності, обумовлена насамперед унікальними функціями цього конституційного органу судового врядування. І якщо окремі функції ВРП відповідно до Закону України «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя» № 2128-IX від 15.03.2022 було передано Голові Верховного Суду, то здійснення повноважень щодо внесення подання про призначення судді, ухвалення рішення про звільнення суддів, надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою, ухвалення рішень про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності є абсолютно неможливим. Це обумовлено тим, що, по-перше, вказані повноваження відповідно до ст. 131 Конституції України передбачені виключно за ВРП і жодних резервних

механізмів в Основному Законі не встановлено, а, по-друге, в нашій державі не існує будь-якого іншого аналогічного органу, якому можна було б передати вказані повноваження. Наприклад, можна уявити передачу цих повноважень Раді суддів України, проте це суперечило б природі та функціям органу суддівського самоврядування, який має принципово інше призначення в механізмі судової влади.

Принагідно варто й відмовитися від категоричного положення частини 3 ст. 4 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», відповідно до якої ВРП повинна розташовуватися в м. Києві, що, як показує життя, не завжди можливо забезпечити, проте на правомірність прийняття рішень ВРП жодним чином не повинно впливати місце проведення засідання за умов дотримання усіх інших умов. Отже, підсумовуючи, можна зауважити, що розблокування діяльності ВРП повинно створити передумови для продовження процесів щодо формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка припинила свою діяльність ще наприкінці 2019 року, а новий її склад так і не був сформований.

Ключові слова: Вища рада правосуддя, Етична рада, воєнний стан, розблокування діяльності ВРП, повноваження ВРП.

Key words: High Council of Justice, Ethics Council, martial law, unblocking the activities of the HCJ, powers of the HCJ.

ХРАПЕНКО ОЛЕНА ОЛЕГІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ТА АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Вже більше трьох місяців в Україні тривають повномасштабні бойові дії. Українці мужньо здійснюють супротив військовій агресії на території України. Зрозуміло, що впровадження воєнного стану вплинуло на всі сфери суспільного життя нашої країни. Зміни торкнулись також судової системи та інституту адвокатури.

Навіть в такі непрості часи громадяни повинні мати можливість отримувати своєчасний доступ до правосуддя. Звісно, трансформація судової системи стала очевидним для всіх явищем.

Питання, які турбують зараз людей, в яких є проблеми з реалізацією їх прав, свобод і законних інтересів:

- як працює судова в умовах воєнного стану;
- як розглядаються справи в судах;
- яка черговість розгляду справ;
- як підтримувати зв'язок в умовах війни.